

Харлан О. Унікальне зображення Нікопольського дерев'яного Свято-Покровського храму 1796 року на портреті священика Г. Кремянського // Моє Придніпров'я на 2016 рік. – Дніпропетровськ, 2015. - С.150-152

БЕГ ЛЯГРЕТЬ СЕМАТЬ НИКОПЛЬСКОЙ ПОКРОВСКОЙ ЦЕРКВИ СТИХАНТЕЛА МИТРОПОЛА ГРИГОРИЯ КРЕМЯНСКОГО НА ТЕМ ТОМУ ЕТО ЖИЗНИ ЖИВОПИСЦОМ ТРИКОНОМ ИЩЕНКОМ 1853 ГЛА МАЯ 3.5

Портрет Григорія Крем'янського. У лівій руці аркуш паперу з проектом Нової Свято-Покровської церкви (збудована у 1796 році). Фрагмент портрету з зображенням храму. Малюнок автора

Унікальне зображення Нікопольського дерев'яного Свято-Покровського храму 1796 року на портреті священика Г. Кремянського.

Питання про будівництво нового, четвертого за рахунком дерев'яного храму в зростаючому містечку виникло ще у 1790-1791 роках. Попередня церква, як стверджували прихожани зі священиком Василем Снежевським у зверненні до Катеринославського митрополита, знаходилася далеко від житлових кварталів і застаріла, тому вони мали намір влаштувати нову у новому місці. Митрополит Гавриїл у 1792 році своєю резолюцією дозволив і благословив будівництво нової церкви.

Новий храм вирішили будувати на широкому майдані серед житлових кварталів. Як і минулого разу основними ктиторами будівництва були колишні запорожці брати Шияни.

Зусиллями громади, на кошти Шиянів було зведено величну культову споруду, яка стала прикрасою містечка на 102 роки! Зі старої церкви було перенесено відомі портрети братів-киторів і іконостас влаштований на їхні кошти.

Через деякий час на захід від нової церкви було розпочато будівництво дзвіниці. В 1806 році було завершено будівництво великої чотирирусної дзвіниці.

Зовнішній вигляд величного сакрального комплексу дійшов до нас на фотознімках другої пол. XIX ст. Цікаві відкриття нами було зроблено протягом 2005-2010 років, коли проводилися дослідження храмових споруд Нікополя, зокрема Покровського храму. Працюючи в архівах м. Санкт-Петербурга ми виявили «Метрику для отримання вірних свідчень про давні православні храми Божі. Покровської церкви Катеринославської губернії і повіту містечка Нікополя» заповнену Іоаном Кареліним в 1887 році. В додатках до метрики опинилася фотокартка зовнішнього вигляду церкви освяченої в 1796 році! В 2006 році нами вперше було опубліковано прорис церкви з даної фоторепродукції. Подібне зображення храму, яке ніколи до цього не публікувалось, було виявлене в особовому архіві відомого мистецтвознавця С.Таранушенка в Інституті Рукопису НБУВ, проте гіршої якості.

Ще одне відкриття тоді було попереду. Порівнюючи і аналізуючи добре відоме джерело з історії Покровської церкви містечка Нікополя опубліковане на сторінках «Літопису Катеринославської Вченої архівної комісії» – «Портрет Григорія Крем'янського», ми звернули увагу на схожість певних рис будівлі. В 2011 році було опубліковано результати співставлення іконографічних джерел в окремій брошурі, присвяченій історії та архітектурі всіх храмів збудованих в різні часи на честь Покрови Пресвятої Богородиці.

Зрозуміло, що на репродукції з картини 1839 року пензля Григорія Ященка маємо справу з унікальним прикладом проектного креслення фасаду Покровського храму кінця XVIII ст. (1796 р.). На вказаному портреті представлено настоятеля Нікопольської Покровської церкви Григорія Крем'янського в священницькому вбранні, в правиці він тримає згорток паперу, ймовірно, грамоту з благословенням митрополита на будівництво нової церкви, а в лівій руці розгорнутий лист паперу з зображенням дерев'яного п'ятиверхого храму.

Це зображення – унікальна пам'ятка мистецтва донесла до нас первинний задум будівельників святині XVIII ст., ім'я художника та замовника портрета. На малюнку добре читається старовинний напис: «Сей партлет снят Никопольской Покровской церкви снастоятеля протоиерея Григория Крымского на 71-м году его жизни живописцом Григорием Ященком 1839 года мая 3-го».

Зображення відтворює первісний задум зодчого та архітектурно-планувальні особливості старовинної церкви. Церкву планувалося збудувати хрещату, п'ятипільну, п'ятиверху, з високою центральною банею і гранчастими раменами просторового хреста. Центральний четверик, повинен був переходити у двозаломний восьмерик з вишуканим завершенням барокових обрисів. Бічні бані мали бути теж двозаломними з невеличкими маківками. З західної сторони мав розміщуватися прямокутний в плані

притвор з двоколонним ганком, перекритий двосхилим дахом. Також добре видно високий підмурок під церквою.

Ми не раз акцентували увагу, на те, що у Дніпропетровському художньому музеї зберігається «Портрет попаді Крем'янської», який є парним до портрету про який йшлося вище. Портрет виконано олійними фарбами, відчувається рука того ж майстра. На жаль, в експозиції помилково вказано час виконання роботи та відсутнє прізвище автора.

Хочемо наголосити, вже не вперше, що майстер Г.Яценко виконав портрет Григорія Крем'янського в 1839 році, на той час коли йому було 70 років. Вірогідно, було відразу виконано два портрети, оскільки на портреті попаді зображена також не молодогою.

Література:

- Феодосий (Макаревский А.) Матеріали для историко-статистического описания Екатеринославской Епархии: Церкви и приходы прошедшего XVIII столетия / Вступ. ст. і комент. Г.К. Швидько. – Днепропетровск: ВАТ «Дніпрокнига», 2000. – С. 175;
- Харлан О.В. Дерев'яна Покровська церква міста Нікополь. До питання локалізації місцезнаходження та архітектурно-містобудівні особливості // Сучасні проблеми архітектури і містобудування. Науково-технічний збірник. Вип. 16. – К.: КНУБА, 2006. – С. 112-124;
- Харлан О. Унікальна церква Нікополя // Моє Придніпров'я. Календар пам'ятних дат Дніпропетровської області на 2011 рік – II півріччя. – Д., 2010. – С. 131-133;
- Харлан О. Церква в ім'я Покрова Пресвятої Богородиці в містечку Нікополь. Архітектурно-історичний нарис. Бібліографія. – К., 2011. – С.16-18;